

«شذرات المعارف» بیانگر استمرار اندیشه سیاسی نزد علمای امامیه است

حجت الاسلام مهدوی زادگان در نشست «خوانش فصل اول از کتاب شذرات المعارف» گفت: کتاب شذرات المعارف در دوره اختناق رضا خانی، بیان گر استمرار اندیشه سیاسی نزد علمای امامیه است.

حجت الاسلام مهدوی زادگان در نشست «خوانش فصل اول از کتاب شذرات المعارف» گفت: کتاب شذرات المعارف در دوره اختناق رضا خانی، بیان گر استمرار اندیشه سیاسی نزد علمای امامیه است.

به گزارش خبرنگار مهر، نشست «خوانش فصل اول از کتاب شذرات المعارف» با سخنرانی حجت الاسلام داود مهدوی زادگان روز دوشنبه ۱۰ تیرماه ۱۳۹۸ در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی برگزار شد.

مهدوی زادگان در ابتدای نشست گفت: علمای معاصر جهان اسلام همواره دغدغه انحطاط مسلمین و گذار از آن را داشته اند و به همین خاطر، در جنبش های اجتماعی حضوری فعال و هدایت گرایانه داشته و دارند. به همین میزان آنان از ساحت نظر نیز غافل نبودند و به موازات کنش سیاسی – اجتماعی به تولید ادبیات دینی – سیاسی نیز می پرداختند. از جمله این آثار علمی، کتاب گرانقدر شذرات المعارف مرحوم آیت الله شیخ محمد علی شاه آبادی ره (متولد ۱۲۹۲ ق / ۱۲۵۱ ش – متوفی ۱۳۶۹ ق / ۱۳۲۸ ش) است که حدود سال ۱۳۲۰ شمسی منتشر شده است. این کتاب را به جرأت می توان در زمره آثار کلاسیک علمای امامیه معاصر در حوزه فلسفه سیاسی دانست. هر خواننده منصف و آگاهی با مطالعه آن به چنین ارزیابی خواهد رسید. زیرا محتوای کتاب پیرامون نقد اوضاع سیاسی و اجتماعی موجود و تبیین وضعیت مطلوب سیاسی است. از این رو تلاش می شود با خوانش فصل اول این کتاب، به درکی عمیق تر از تأملات فلسفی مرحوم شاه آبادی ره در حوزه سیاست دست یابیم.

وی ادامه داد: کتاب شذرات المعارف در پنج «شذره» فصل یا بخش بندی شده است. شذره در زبان عربی به معنای پاره ها یا تکه های طلا است و نیز به معنای مهره هایی است که در میان رشته مروارید با فاصله مشخصی قرار داده می شود. چنانکه به معنای دانه کوچک مروارید هم آمده است. همانطور که از عنوان شذره اول (توضیح المرام الاسلام فی شفاء صدور الانام) آشکار است، مرحوم شاه آبادی به وجود بیماری مزمن در جامعه اسلامی و راه علاج آن بر مبنای عقیده اسلام می پردازد. این بیماری و انحطاط به قدری است که جامعه را از صورت انسانیت دور ساخته تا چه رسد به سیرت اسلامی. گرچه متدینین اظهار دردمندی می کنند ولی کافی نیست و باید به اسباب و راه علاج آن توجه کرد. علل پیدایش این بیماری در چهار چیز است:

عامل نخست؛ غرور مسلمین به حقانیت خود و امر شفاعت است. غرور به حقانیت منشأ شکل گیری «اسلام انفرادی» و ترک امر به معروف و نهی از منکر است. در حالی که «قرآن مجید با اسلام انفرادی» مناسبت ندارد» (ص ۴۳). غرور به شفاعت منشأ ارتکاب به رذایل اخلاقی است. به عقیده مرحوم شاه آبادی آغاز انحطاط جامعه اخلاق است: «سیر کفر و فسق در ارواح، اسرع است از سیر وبا در ابدان» است (ص ۲۷). این امر موجب واگذاری ابواب صنایع و حرف به دشمن مسلمین و قوت گرفتن آنها شده است (ص ۴۴).

عامل دوم؛ یأس از ظهور سعادت دینی و دنیوی است. اگر جمعی از مسلمین گرفتار عامل ممرضه غرور نیستند، گرفتار چاه پر تباه یأس هستند و خود را از تکلیف مبری و معری می دانند (ص ۴۵).

عامل سوم؛ افتراق مسلمین و انفصام از خیط اخوت است. شاه آبادی ره اختلاط مسلمین با اجانب را عامل این افتراق دانسته است (ص ۴۷).

عامل چهارم؛ نداشتن بیت المال است. مملکت اسلامی محتاج عیده و عده است وجوب احکام خمس و زکات و دیگر حقوق مالیه در اسلام از همین باب است. سیادت دینی و دنیوی مسلمین در همین امر است (ص ۴۹).

مهدوی زادگان تصریح کرد: مرحوم آیت الله محمد علی شاه آبادی در فهم عوامل پیدایش انحطاط مسلمین به عامل مهم تری اشاره کرده که عبارت از «جهل به مرام اسلام» است. زیرا محرک اساسی مسلمین در عبور از وضعیت اسفبار سیاسی و اجتماعی، آگاهی جمعی از مرام و عقیده اسلام است. اما این مرام اسلام چیست؟ ایشان مرام اسلام را در دو امر دانسته است.

اول: حفظ اختصاص حکومت مطلقه به قرآن مجید.

دوم: حفظ اختصاص ولایت مطلقه به مقام مقدس حضرت حجت بن الحسن صاحب العصر و الزمان عجل الله فرجه الشریف است. (ص ۵۱)

وی ادامه داد: مرحوم شاه آبادی ره ذیل مرام اسلام دو اصل و چند فرع را ذکر کرده است. هر یک از این اصول و فروع معانی بلندی را در بر دارند.

اصل اول: بسط معارف و حقایق دیانت در حدود ممالک اسلامی. فصل دوم کتاب، بیان پاره ای از این معارف عالییه است. در این فصل به ۲۳ معرفت اشاره شده است.

اصل دوم: توسعه اجتماعات مذهبی برای ارتباط و دوستی متدینین با یکدیگر که به منزله خیط اخوت است. (ص ۵۳)

فروع

اول: ترغیب مردم به علما و تشویق محصلین علوم دینی و ترمیم معاش آنها و تاسیس موسسات تعلیمی (ص ۵۵)

دوم: استحکام اتحاد فیما بین علمای اعلام.

سوم: تأسیس مجله دیانتی برای ترویج مقاصد مذهبی و افعال جمعیت.

چهارم: تأدب و تظاهر به شرع و ترک محرمات مطلقاً و تعظیم شعائر اسلام و حضور در جماعات اسلامی.

پنجم: اقتصاد در امر معیشت و ترک قیود مضره.

ششم: ایجاد شرکت از روی قواعد علمیه برای ترقی تجارت مشروع و صنعت و زراعت.

هفتم: ایجاد اساس مقتضی تمکن دادن قرض الحسنه و سد باب ربا.

هشتم: تعیین مشاغل مشروعه برای افراد بیکار جمعیت و تمهید وسایل اعانت به ضعفا و فقرا.

نهم: دفاع از صدمات غیر مشروعه به حقوق افراد جمعیت.

دهم: حضور در مصائب و تشییع جنازه مسلمین و معاشرات اسلامی.

یازدهم: حضور در هفته یکبار در مرکز مخصوص جمعیت برای تحصیل مهمات مذهبی و مذاکرات اسلامی.

دوازدهم: التزام هر یک از معاهدین برای هدایت یک نفر که عمل به مواد مذکور نماید.

سیزدهم: ارجاع نمودن اختلافات حاصله فیما بین افراد جمعیت به هیأت رئیسه. رجوع به غیر محاکم شرعیه موجب خروج از جامعه است.

چهاردهم: تشکیل بیت المال از زکوات و اخماس و غیرهما.

وی در خاتمه تأملات پیرامون کتاب را به شرح زیر برای حضار ارائه کرد:

۱. مرحوم شاه آبادی در ورود به بحث، از پرداختن به مقدمات بعیده پرهیز کرده در اشاره به اصول اساسی اسلام مانند توحید و نبوت و معاد را به مرتکرات مخاطب تکیه کرده است.

۲. فصل اول کتاب با مساله انحطاط آغاز شده است. لیکن نظریه انحطاط شاه آبادی منبعث از مرام اسلام است و نه نگاه به توسعه ممالک غربی.

۳. تمام اجزای لازمه برای تدوین فلسفه و نظریه سیاسی را در این کتاب می توان مشاهده کرد.

۴. با مقایسه و مطالعه تطبیقی می توان فهمید که تا چه اندازه مفاهیم اساسی فلسفه سیاسی مرحوم شاه آبادی (ره) در آرای سیاسی شاگرد شان امام خمینی (ره) حضور دارد. مفاهیمی چون حکومت مطلقه اسلام، اسلام سیاسی و نفی اسلام انفرادی، وحدت اسلامی، حفظ جمعیت اسلامی، انحطاط مسلمین و غیره. کتاب کشف اسرار امام خمینی (ره) سه سال بعد از این کتاب منتشر شده است.

۵. کتاب شذرات المعارف در دوره اختناق رضا خانی، بیان گر استمرار اندیشه سیاسی نزد علمای امامیه است.

منبع: شاه آبادی میرزا محمد علی ره، شذرات المعارف، ۱۳۸۷، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چ دوم، تهران